

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Кафедра соціології

Проректор з навково-педагогічної роботи
«__» __ 20__

ЗАТВЕРДЖУЮ»

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

«Етносоціологія»
(назва навчальної дисципліни)

рівень вищої освіти перший (бакалаврський) рівень вищої освіти
галузь знань 05 – соціальні та поведінкові науки
спеціальність 054 – Соціологія
освітня програма Соціально-політичні та маркетингові дослідження
спеціалізація _____
вид дисципліни обов'язкова
факультет соціологічний

2022/2023 навчальний рік

«Етносоціологія»
СПМ

Програму рекомендовано до затвердження Вченою радою соціологічного факультету

29 серпня 2022 року, протокол № 8

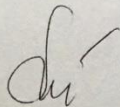
РОЗРОБНИКИ ПРОГРАМИ:

Кутирьова Віра Ігорівна - кандидат соціологічних наук, доцент, доцент кафедри соціології

Програму схвалено на засіданні кафедри соціології

Протокол № 15 від 14 червня 2022 року

В.о. завідувачки кафедри соціології

Людмила СОКУРЯНСЬКА

Програму погоджено з гарантом освітньої програми «Соціально-політичні та маркетингові дослідження»

Гарант освітньої програми
«Соціально-політичні та
маркетингові дослідження»

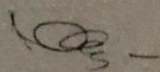

Олена МУРАДЯН

Програму погоджено з науково-методичною комісією соціологічного факультету

Протокол № 10 від 21 червня 2022 року

Голова науково-методичної комісії

Юлія СОРОКА

ВСТУП

Програма навчальної дисципліни “Етносоціологія” складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки бакалаврів спеціальності 054 - Соціологія

1. Опис навчальної дисципліни

1.1. Мета викладання навчальної дисципліни - ознайомити студентів із сутністю етнонаціональних феноменів, їхньою роллю в функціонуванні поліетнічного суспільства, методологією та методикою етносоціологічного аналізу суспільних проблем.

1.2. Основні завдання вивчення дисципліни

- засвоєння категоріального апарату етносоціології;
- з'ясування специфіки етносоціологічного підходу до аналізу поліетнічного суспільства та його складових;
- формування професійної компетентності щодо аналізу етнонаціональних процесів та явищ, їхньої інтерпретації з позицій етносоціологічного підходу.

1.3. Кількість кредитів - 4

1.4. Загальна кількість годин: 120 год

1.5. Характеристика навчальної дисципліни	
Обов'язкова	
Денна форма навчання	Заочна (дистанційна) форма навчання
Рік підготовки	
3-й	-
Семестр	
6-й	-
Лекції	
16 год.	-
Практичні, семінарські заняття	
32 год.	-
Лабораторні заняття	
0 год.	-
Самостійна робота	
72 год. у т.ч. підготовка контрольної роботи – 5 год.	-
у тому числі індивідуальні завдання	
Реферат - 10 год.	

1.6. Заплановані результати навчання

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми, Освітнього стандарту спеціальності 054 – «Соціологія» за першим (бакалаврським) рівнем вищої освіти (затверджено Наказом Міністерства освіти і науки України від 04.03.2020 № 371, зі змінами, затвердженими Наказом Міністерства освіти і науки України від 28.05.2021 № 593) студенти повинні набути такі результати навчання.

Загальні компетентності

ЗК 01 Здатність застосовувати знання в практичних ситуаціях.

ЗК 03 Здатність працювати в команді.

ЗК 05 Здатність спілкуватися з представниками інших професійних груп різного рівня (з експертами з інших галузей знань/видів економічної діяльності).

ЗК 08 Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.

ЗК 09 Здатність використовувати інформаційні та комунікаційні технології.

ЗК 10 Здатність генерувати нові ідеї (креативність).

ЗК 11 Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.

ЗК 12 Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство.

Спеціальні компетентності

СК 01 Здатність оперувати базовим категоріально-понятійним апаратом соціології.

СК 02 Здатність до опанування та використання основних класичних та сучасних соціологічних теорій.

СК 03 Здатність аналізувати соціальні зміни, що відбуваються в Україні та світі в цілому.

СК 04 Здатність збирати, аналізувати та узагальнювати соціальну інформацію з використанням соціологічних методів.

СК 05 Здатність самостійно планувати, організовувати та проводити соціологічне дослідження

СК 06 Здатність аналізувати та систематизувати одержані результати, формулювати аргументовані висновки та рекомендації.

СК 07 Здатність презентувати результати соціологічних досліджень для фахівців та нефаківців.

СК 08 Здатність дотримуватися у своїй діяльності норм професійної етики соціолога.

Програмні результати навчання

ПРН 01 Використовувати понятійний апарат соціології в освітній, дослідницькій та інших сферах професійної діяльності.

ПРН 02 Розуміти історію розвитку соціології, її сучасні концепції та теорії, основні проблеми.

ПРН 03 Застосовувати положення соціологічних теорій та концепцій до дослідження соціальних змін в Україні та світі.

ПРН 4 Пояснювати закономірності та особливості розвитку і функціонування соціальних явищ у контексті професійних задач.

ПРН 06 Ефективно виконувати різні ролі (зокрема організатора, комунікатора, критика, генератора ідей, виконавця тощо) у команді в процесі вирішення фахових задач.

ПРН 07 Вміти використовувати інформаційно-комунікаційні технології у процесі пошуку, збору та аналізу соціологічної інформації.

ПРН 08 Обґрунтовувати власну позицію, робити та аргументувати самостійні висновки за результатами досліджень і аналізу професійної літератури.

ПРН 10 Володіти навичками збору соціальної інформації з використанням кількісних та якісних методів.

ПРН 11 Презентувати результати власних досліджень для фахівців і нефаківців.

ПРН 12 Знати та дотримуватися етичних норм професійної діяльності соціолога.

ПРН 13 Відтворювати факти (дати, події, принципи й закономірності суспільного розвитку), встановлювати причинно-наслідкові зв'язки між подіями, явищами, робити висновки, аргументувати свої думки.

ПРН 14 Демонструвати толерантну поведінку, виявляти повагу до культурних, релігійних, етнічних відмінностей, розрізняти вплив стереотипів та упереджень.

Студенти повинні.

знати:

- зміст основних категорій етносоціології;
- сутність основних методологічних підходів до інтерпретації таких феноменів, як етнос, етнічність, етнічна/національна група, нація тощо;

вміти:

- аналізувати етнонаціональні процеси в сучасному суспільстві;
- розробити програму та провести етносоціологічне дослідження.

2. Тематичний план навчальної дисципліни

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ЕТНОСОЦІОЛОГІЇ

Тема 1. Етносоціологія як наука: її специфіка, предмет і функції

Система етнологічних наук, об'єктом дослідження яких є етнічні групи й нації. Їхнє співвідношення з етносоціологією.

Проблема предмета етносоціології. Логіка обґрунтування виділення в якості предмета етносоціології вивчення процесу і соціальних механізмів становлення, функціонування й розвитку етнонаціональних спільнот як соціальних суб'єктів.

Проблеми, що досліджуються етносоціологією, специфіка підходу до їхнього аналізу. Співвідношення етносоціології та інших спеціальних соціологічних теорій.

Специфіка етносоціології як спеціальної соціологічної теорії, що реалізує у своїй предметній сфері загальні принципи соціологічного бачення суспільства і його підструктур, аналізує етнонаціональні процеси і явища в їхній детермінованості соціальними чинниками. Співвідношення соціального й національного.

Функції етносоціології: методологічна, теоретико-пізнавальна, інформаційно-діагностична, соціально-інженерна, прогностична. Їхні характеристики.

Історія становлення етносоціології. Внесок у її розвиток українських дослідників. Сучасний стан етносоціології як наукової й навчальної дисципліни.

Теоретичні й практичні завдання, що стоять перед етносоціологією на сучасному етапі суспільного розвитку, в умовах розбудови української державності.

Методи етносоціологічних досліджень. Специфіка застосування основних методів соціологічних досліджень. Спеціальні методи аналізу.

Тема 2. Теоретико-методологічні інтерпретації феноменів етнос та нація

Проблеми категоріального апарату етносоціології.

Різноманітність трактувань понять "етнічність", "етнос", "нація", їхня залежність від наукової парадигми, якої дотримується автор тієї чи іншої дефініції.

Значення проблеми інтерпретації поняття "нація" для визначення стратегії націєбудівництва в умовах розбудови національної держави. Політична та етнічна моделі нації, їхня сутність. Співвідношення понять "етнос" та "нація". Ознаки становлення етнонації.

Різновиди етнічних груп: проблеми термінології. Коректність розподілу на "корінні" та "некорінні" етноси. Різні визначення поняття "національні меншини" та їхні політичні та соціально-психологічні наслідки.

Доцільність застосування в етносоціології терміну "етнонаціональні групи", можливості та обмеження.

Теорії формування та функціонування етнічних спільнот.

Різні погляди відносно природи етнонаціональних угруповань, головних факторів їхнього формування: соціобіологічна школа, теорія етногенезу М.Гумільова, історико-економічна концепція етнонаціонального розвитку, психологічна теорія нації. Визначна роль культури.

Головні положення сучасних наукових шкіл в етнології: примордіалізму, конструктивізму та інструменталістської теорії. Механізм формування етнонаціональних спільнот із позицій об'єктивістської та суб'єктивістської концепцій.

Проблеми нації в українській соціологічній думці кінця XIX - початку XX століть: роботи О.І. Бочковського, В. Старосольського, М. Шаповала тощо.

Дискурс-аналіз у дослідженні націй. Нові можливості дискурсивних теорій у дослідженні національної проблематики.

Пізнавальні можливості різних теорій етносу, необхідність їх застосування для аналізу різних аспектів проблеми формування та функціонування етнонаціональних спільнот. Пошуки інтегративної концепції, що вбирає в себе досягнення різних етнологічних шкіл.

РОЗДІЛ 2. ЕТНІЧНІСТЬ, ЕТНІЧНА ГРУПА, ПОЛІЕТНІЧНЕ СУСПІЛЬСТВО: СУТНІСТЬ ТА ПРОБЛЕМИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Тема 3. Етнос та особистість: форми та типи зв'язку

Етнічність як прояв зв'язку між етносом та особистістю, як така характеристика, що об'єктивно та суб'єктивно фіксує місце розташування особистості в соціальному просторі, диференційованому на різні народи-етноси.

Трактування етнічності з позицій примордіалізму, конструктивізму та інструменталістської теорії.

Етнічність як статусна характеристика особистості, її культурно-генетичної приналежності до певної етнічної спільноти.

Етнічність як форма суб'єктивного зв'язку особистості з етносом, відчуття приналежності. Тотожність цього прояву етнічності з поняттям "етнічна ідентичність". Когнітивні та афективні складові процесу етнічної ідентифікації, внутрішня його конфліктність, можливі результати.

Проблема функцій етнічності в сучасній літературі, можливі підходи до їх виокремлення.

Механізми формування етнічності.

Формування етнічності в процесі первинної соціалізації, природний характер цього процесу. Роль мови родини та найближчого оточення, побутових традицій, звичаїв тощо. Етнізація особистості як результат оволодіння елементами етнічної культури.

Конструювання етнічності та його засоби.

Рівні та типи етнічності.

Наукові дискусії щодо можливості виокремлення базової моделі етнічного типу особистості ("етнофора") як такої, що найбільш повно втілює в себе антропологічні, психофізіологічні особливості етнічної групи, її культурну специфіку, національний характер.

Типи етнічної ідентичності. Етноорієнтований та етноіндеферентний типи особистості.

Особливості формування етнічності особистості в умовах взаємодії культур. Амбівалентний тип етнічності. Етнічні маргінали.

Конкретно-історичні умови формування різних типів етнічності.

Стани етнічності: етнічний покій, актуалізована та політизована етнічність як предмет аналізу на рівні групи.

Значення соціологічного аналізу типів та стану етнічності для прогнозування розвитку етнонаціональних процесів в Україні.

Методичні проблеми соціологічного аналізу етнічності: показники, засоби вимірювання.

Розкриття можливостей застосування біографічного методу до аналізу етнічних ідентичностей у дослідженнях. Логіка аналізу біографічних інтерв'ю як спроба поєднання біографічного, історичного і соціально-структурного виміру соціальної реальності.

Тема 4. Етнонаціональні спільноти, поняття та аналіз процесів їхнього становлення

Номінальні та реальні соціальні групи: їхні особливості.

Етнічні спільноти як номінальні, що охоплюють людей, які мають одну чи декілька загальних ознак (маркерів), що дозволяють виділити їх в окрему соціальну спільноту на основі певних зовнішньо подібних рис. Специфіка дослідницьких підходів при аналізі номінальних груп (етнічних категорій).

Поняття "ідентифікація". Ідентифікація як процес формування етнонаціональних спільнот, процес самовизначення й самоорієнтації індивіда та групи, що завершується усвідомленням себе як "ми - спільність". Механізми ідентифікації.

Етнічна (національна) свідомість і самосвідомість. Структура, основні елементи, механізми формування, проблеми соціологічного аналізу.

Виникнення організаційної спільноти як вищий етап розвитку етнонаціональних груп, умови їхнього перетворення в суб'єкт соціальної активності.

Комунікаційні канали й організаційні структури, що забезпечують формування і функціонування етнонаціональних груп як соціальних суб'єктів.

Методичні проблеми дослідження рівня соціальної зрілості етнонаціональних груп. Критерії і показники соціальної зрілості.

Тема 5. Поліетнічний соціум: його проблеми та можливості інтеграції

Причини змін у етнічній структурі сучасних суспільств, її перетворення в полі етнічні. Концептуальні підходи до вирішення проблеми соціальної інтеграції: складові процесу інтеграції за Т. Парсонсом, органічна та механічна солідарність за Е. Дюркгеймом.

Формування колективної ідентичності населення як результат інтеграції суспільства та її прояв.

Сутність дезінтегративних процесів та форми їх прояву у поселенській, трудовій, політичній та культурній сферах. Теорія та практика культурного поділу праці, її роль у дезінтеграції суспільства. Стратегія та маргіналізація як форма й наслідок міжкультурної взаємодії.

Механізми соціальної інтеграції за М. Шадсоном.

Асиміляційна модель національної інтеграції. Добровільна та вимушена асиміляція. Етапи процесу асиміляції Концепція «плавильного казану» та її реалізація в процесі формування американської нації. Впровадження політики асиміляції в процесі формування французької нації. Обмеження можливостей застосування асиміляційної моделі інтеграції сучасних суспільств.

Мультикультурна модель національної інтеграції: сутність, специфіка застосування в США, Канаді, Австралії та інших сучасних державах. Обмеження застосування мультикультурної моделі національної інтеграції. Полеміка щодо дієвості та перспектив її застосування у майбутньому. Феномен транскультурації як альтернатива мультикультурній моделі інтеграції.

РОЗДІЛ 3. СОЦІОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ЕТНІЧНОГО В СОЦІАЛЬНОМУ ТА СОЦІАЛЬНОГО В ЕТНІЧНОМУ

Тема 6. Міжетнічні відносини як предмет соціологічного аналізу

Інституціональний і особистісний рівні міжетнічних відносин: їхня специфіка, структура, форми прояву на об'єктивному (поведінковому) і суб'єктивному рівнях.

Комплексний системний підхід як найважливіша методологічна вимога до дослідження стану міжетнічних взаємовідносин: необхідність врахування історичних, соціально-

економічних, політичних, культурних тощо факторів. Особлива значимість у детермінації стану міжетнічних відносин соціально-психологічних факторів.

Феномен етноцентризму, його роль в некоректному розумінні інших культур. Етнічний стереотип: механізми його формування, вплив на стан етнонаціональних відносин. Ксенофобія та її наслідки. Різновиди етнічних упереджень. Механізми їхнього формування. Некоректне розуміння культур як причина етнічних забобонів.

Модель засвоєння чужої культури М. Беннета, аналізу досвіду зустрічі з іншою етнічною культурою.

Проблема толерантності: поняття, форми прояву, чинники. Формування толерантності як головного принципу взаємодії в сучасному світі.

Шкала вимірювання соціальної дистанції Е. Богардуса. Можливості шкали та її недоліки. Похибки шкали та складнощі інтерпретації отриманих результатів.

Показники стану міжетнічних взаємовідносин. Методичні прийоми, що використовуються при їхньому вимірюванні. Етнічні конфлікти: природа, особливості, типологія, проблеми вивчення та регулювання.

Тема 7. Етнополітичні проблеми сучасності та інструменти їхнього вирішення

Глобалізаційні зміни: криза нації-держави та повернення етнічності. Проблеми демократії та національної держави у глобалізаційну епоху. Мультикультуралізм та криза національних ідентичностей. Особливості протікання глобалізаційних процесів у країнах третього світу: національна специфіка. Проблема самовизначення та захисту прав національних меншин. Питання етнофедералізму.

Етнополітичні конфлікти та етнополітична мобілізація. Етапи та зовнішні ресурси етнополітичної мобілізації. Шляхи та методи регулювання етнополітичних конфліктів. Медіація і фасилітація в етнокультурній взаємодії.

Тема 8. Методи етносоціологічних досліджень

Макро-, мезо- та мікрорівні етносоціологічного аналізу: предметна, методологічна та методична специфіка.

Складнощі крос-культурних та крос-національних досліджень. Проблема добору еквівалентних термінів. Особливості побудови вибірки в етносоціологічному дослідженні.

Позиція дослідника та роль інтерв'юєра в етносоціологічних дослідженнях. Складнощі побудови інструментарію у етносоціологічних дослідженнях.

Якісні методи в етносоціології. Почути голос «іншого».

Збір, аналіз та оприлюднення матеріалів етносоціологічного дослідження.

Методики етнопсихологічних досліджень етнічних стереотипів. Діагностичний тест відносин (ДТВ). Техніка репертуарних грат (тест Дж.Келлі).

Дискурс-аналіз медіа текстів. Дискурсивне відтворення етносу і раси в медіатекстах. Расизм як протиставлення внутрішньої групи (інсайдерів) та зовнішньої (аутсайдерів), расистський дискурс як специфічний спосіб вираження ідей про расу, націю та етнічність в певний момент часу.

Поттер і Ветерелл про «інтерпретативні репертуари», що використовуються в суспільствах для того, щоб говорити з приводу певних питань. Расизм як розповсюджений в медіа ресурс пояснення проблем. Спорт як простір інтерпретативних репертуарів.

Тема 9. Етнонаціональні процеси в сучасній Україні: стан та перспективи розвитку

Національна консолідація та етнічна диференціація як різноспрямовані процеси, що притаманні початковим етапам розбудови національної державності.

Громадянська ідентичність представників різних етнічних груп як показник їхньої інтегрованості в єдину національну, політико-територіальну спільноту. Співвідношення рівня сформованості громадянської та етнічної ідентичності як показник розвитку та спрямованості інтегративних процесів. Уявлення різних етнічних груп про бажаний статус України та їхня інтерпретація з позицій аналізу стану процесів національної консолідації.

Необхідність системного аналізу факторів, що впливають на успішність консолідації української нації. Аналіз етнонаціональної структури та етнокультурних особливостей населення України як детермінант процесів інтеграції та диференціації: етнічний склад населення України та його територіальне розміщення, етнолінгвістична структура населення України, етнокультурні особливості регіонів України. Національні меншини України: специфіка національно-територіальних ідентичностей.

3. Структура навчальної дисципліни

Назви розділів і тем	Кількість годин											
	Денна форма						Заочна форма					
	У тому числі:						У тому числі:					
	Лек	Сем	Лаб	Інд	СР	Усь ого	Лек	Сем	Лаб	Інд	СР	Усь ого
Розділ 1. Теоретико-методологічні засади етносоціології												
Тема 1. Етносоціологія як наука: її специфіка, предмет і функції	2	2			4	8						
Тема 2. Теоретико-методологічні інтерпретації феноменів етнос та нація	2	4			6	12						
Разом за розділом 1	4	6			10	20						
Розділ 2. Етнічність, етнічна група, поліетнічне суспільство: сутність та проблеми дослідження												
Тема 3. Етнос та особистість: форми та типи зв'язку	2	4			6	12						
Тема 4. Етнонаціональні спільноти, поняття та аналіз процесів їхнього становлення	2	4			6	12						
Тема 5. Поліетнічний соціум: його проблеми та можливості інтеграції	2	4			6	12						
Разом за розділом 2	6	12			18	36						
Розділ 3. Соціологічний аналіз етнічного в соціальному та соціального в етнічному												
Тема 6. Міжетнічні відносини як предмет етносоціологічного аналізу	2	4			6	12						
Тема 7. Етнополітичні проблеми сучасності та інструменти їхнього вирішення	1	2			5	8						
Тема 8. Методи етносоціологічних досліджень	1	4			5	12						
Тема 9. Етнонаціональні процеси в сучасній Україні: стан та перспективи розвитку	2	4			6	12						
Контрольна робота у формі творчого есе (5 год.) Реферат, присвячений аналізу стану етнонаціональних процесів в сучасному світі (10 год.) Підготовка до заліку (7 год.)					22	22						
Разом за розділом 3	6	14			44	64						
Усього годин	16	32			72	120						

4. Теми семінарських (практичних, лабораторних) занять

№ з/п	Назва теми заняття	Кількість годин	
		Ден.	Заоч.
Розділ 1. Теоретико-методологічні засади етносоціології			
1.	Специфіка етносоціології як наукової та навчальної дисципліни	2	
2.	Теорії етносу та нації	4	
	Разом за розділом 1	6	
Розділ 2. Етнічність, етнічна група, поліетнічне суспільство: сутність та проблеми дослідження			
3.	Феномен етнічності: його природа та прояви	4	
4.	Процес формування етнічної групи як соціальної спільноти	4	
5.	Інтегративні та дезінтегративні процеси у поліетнічному соціумі	4	
	Разом за розділом 2	12	
Розділ 3. Соціологічний аналіз етнічного в соціальному та соціального в етнічному			
6.	Чинники, що обумовлюють стан міжетнічних відносин	4	
7.	Етнополітика у сучасних поліетнічних країнах	2	
8.	Методи етносоціологічних досліджень: аналіз можливостей застосування	4	
9.	Етнонаціональні процеси в сучасній Україні	4	
	Разом за розділом 3	14	
Усього годин		32	

5. Завдання для самостійної роботи

№ з/п	Види, зміст самостійної роботи	Кількість годин	
		Ден.	Заоч.
Розділ 1. Теоретико-методологічні засади етносоціології			
1.	Дискусія щодо предмета етносоціології. Її предметне поле. Форма роботи: підготовка до семінару за темою 1 Форма контролю: оцінка участі у дискусії на семінарі та доповідей за питаннями до семінару	2	
2.	Теоретичні та практичні завдання, що стоять перед етносоціологією на сучасному етапі суспільного розвитку Форма роботи: підготовка до семінару за темою 1 Форма контролю: оцінка участі у дискусії на семінарі та доповідей за питаннями до семінару	2	
3.	Теоретико-методологічні інтерпретації феноменів етнос та нація Форма роботи: підготовка до семінару за темою 2 Форма контролю: оцінка участі у дискусії на семінарі та доповідей за питаннями до семінару	2	
4.	Головні положення сучасних наукових шкіл в етнології: примордіалізму, конструктивізму та інструменталістської концепції Форма роботи: підготовка до семінару за темою 2 Форма контролю: оцінка участі у дискусії на семінарі та доповідей за питаннями до семінару	2	

5.	Значення проблеми інтерпретації поняття нації для визначення стратегії націєбудівництва в умовах розбудови національної держави. Форма роботи: підготовка до семінару за темою 2 Форма контролю: оцінка участі у дискусії на семінарі та доповідей за питаннями до семінару	1	
6.	Українське суспільство у пошуках стратегії націєбудівництва: аргументи прибічників політичної та етнічної моделі нації. Форма роботи: підготовка до семінару за темою 2 Форма контролю: оцінка участі у дискусії на семінарі та доповідей за питаннями до семінару	1	
Разом за розділом 1		10	
Розділ 2. Етнічність, етнічна група, поліетнічне суспільство: сутність та проблеми дослідження			
1.	Трактування етнічності з позицій примордіалізму, конструктивізму та інструменталістської теорій. Форма роботи: підготовка до семінару за темою 3 Форма контролю: оцінка участі у дискусії на семінарі та доповідей за питаннями до семінару	2	
2.	Механізми формування етнічності як культурно-генетичної приналежності Форма роботи: підготовка до семінару за темою 3 Форма контролю: оцінка участі у дискусії на семінарі та доповідей за питаннями до семінару	1	
3.	Конструювання етнічності та його засоби. Форма роботи: підготовка до семінару за темою 3 Форма контролю: оцінка участі у дискусії на семінарі та доповідей за питаннями до семінару	2	
4.	Національний характер: міф чи реальність? Форма роботи: підготовка до семінару за темою 3 Форма контролю: оцінка участі у дискусії на семінарі та доповідей за питаннями до семінару	1	
5.	Етнічна ідентичність: її виміри та типи. Форма роботи: підготовка до семінару за темою 3 Форма контролю: оцінка участі у дискусії на семінарі та доповідей за питаннями до семінару	2	
6.	Діагностичні можливості дослідження стану та типів етнічності для прогнозування розвитку етнонаціональних процесів в Україні. Форма роботи: підготовка до семінару за темою 3 Форма контролю: оцінка участі у дискусії на семінарі та доповідей за питаннями до семінару	2	
7.	Чи можливе перетворення етнічних категорій як номінальної групи в етнічні спільноти та умови такого перетворення. Форма роботи: підготовка до семінару за темою 4 Форма контролю: оцінка участі у дискусії на семінарі та доповідей за питаннями до семінару	1	
8.	Етнічні організації, їх роль та функції у поліетнічному суспільстві Форма роботи: підготовка до семінару за темою 5 Форма контролю: оцінка участі у дискусії на семінарі та доповідей за питаннями до семінару	1	
9.	Теоретичні концепції та практично-політичні засоби інтеграції поліетнічного суспільства: асиміляційна та мультикультурна моделі інтеграції	1	

	Форма роботи: підготовка до семінару за темою 5 Форма контролю: оцінка участі у дискусії на семінарі та доповідей за питаннями до семінару		
10.	Сутність дезінтегративних процесів та форми їхнього прояву в різних сферах життєдіяльності суспільства. Форма роботи: підготовка до семінару за темою 5 Форма контролю: оцінка участі у дискусії на семінарі та доповідей за питаннями до семінару	1	
11.	Формування колективної ідентичності населення як показник стану інтегративних процесів у суспільстві Форма роботи: підготовка до семінару за темою 5 Форма контролю: оцінка участі у дискусії на семінарі та доповідей за питаннями до семінару	1	
12.	Сутність полеміки щодо дієвості та перспектив застосування мультикультурної моделі національної інтеграції в сучасних умовах. Форма роботи: підготовка до семінару за темою 5 Форма контролю: оцінка участі у дискусії на семінарі та доповідей за питаннями до семінару	1	
13.	Перспективні ідеї націєбудівництва в сучасному українському контексті: етнічна чи політична модель. Форма роботи: підготовка до семінару за темою 5 Форма контролю: оцінка участі у дискусії на семінарі та доповідей за питаннями до семінару	1	
14.	Структурні компоненти національної ідентичності: необхідні та/або достатні Форма роботи: підготовка до семінару за темою 5 Форма контролю: оцінка участі у дискусії на семінарі та доповідей за питаннями до семінару	1	
Разом за розділом 2		18	
Розділ 3. Соціологічний аналіз етнічного в соціальному та соціального в етнічному			
1.	Методологічні проблеми етносоціологічного аналізу стану міжетнічних відносин. Форми роботи: підготовка до семінару за темою 6 Форма контролю: оцінка участі у дискусії на семінарі та доповідей за питаннями до семінару	6	
2.	Етноцентризм та етнічні стереотипи: їх природа, сутність, вплив на формування міжетнічних відносин. Форми роботи: підготовка до семінару за темою 6 Форма контролю: оцінка участі у дискусії на семінарі та доповідей за питаннями до семінару	5	
3.	Толерантність-інтолерантність у міжетнічних відносинах та її виміри. Форми роботи: підготовка до семінару за темою 6 Форма контролю: оцінка участі у дискусії на семінарі та доповідей за питаннями до семінару	5	
4.	Шкала соціальної дистанції Богардуса та результати її застосування для діагностики стану міжетнічних відносин в Україні. Форма роботи: підготовка до семінару за темою 6 Форма контролю: оцінка участі у дискусії на семінарі та доповідей за питаннями до семінару	6	

5.	Написання реферативної роботи за матеріалами соціологічного дослідження етнонаціональних процесів в Україні (за темою 7)	10	
6.	Підготовка контрольної роботи у вигляді творчого есе «Біографія моєї етнічності» (за темою 3)	5	
7.	Підготовка до написання залікової роботи	7	
Разом за розділом 3		44	
Усього годин		72	

Види навчальної діяльності (змішане навчання)

Лекції					
	Класифікація	Попередня підготовка	Подача нової інформації	Тренування	Зворотній зв'язок
Розділ 1. Теоретико-методологічні засади етносоціології					
Тема 1. Етносоціологія як наука: її специфіка, предмет і функції	Вступна	Ознайомлення з курсом, знання термінології	• Презентація	• Питання для самоперевірки; • Робота з кейсами; • Пошук відповідей на питання	• Запитання; • Обговорення навчального матеріалу
Тема 2. Теоретико-методологічні інтерпретації феноменів етнос та нація	Інформаційна (тематична)	Ознайомлення або повторення термінології, необхідної для роботи з темою	• Презентація; • Тексти ЗМІ; • відеоконференція	• Питання для самоперевірки; • Робота в малих групах; • Пошук відповідей на питання	• Запитання; • Обговорення навчального матеріалу
Розділ 2. Етнічність, етнічна група, поліетнічне суспільство: сутність та проблеми дослідження					
Тема 3. Етнос та особистість: форми та типи зв'язку	Інформаційна (тематична)	Ознайомлення або повторення термінології, необхідної для роботи з темою	• Презентація; • Тексти; • відеоконференція	• Питання для самоперевірки; • Робота в малих групах; • Робота з законодавчими документами; • Пошук відповідей на питання	• Запитання; • Обговорення навчального матеріалу
Тема 4. Етнонаціональна група як соціальна спільнота, процес її становлення як соціального суб'єкта.	Інформаційна (тематична)	Ознайомлення або повторення термінології, необхідної для роботи з темою	• Презентація; • Тексти наукових статей, ЗМІ; • відеоконференція	• Питання для самоперевірки; • Робота в малих групах; • Пошук відповідей на питання	• Запитання; • Обговорення навчального матеріалу
Тема 5. Поліетнічний соціум: його проблеми та можливості інтеграції	Інформаційна (тематична)	Ознайомлення або повторення термінології, необхідної для роботи з темою	• Презентація; • Тексти; • відеоконференція	• Питання для самоперевірки; • Робота в малих групах; • Робота з законодавчими документами;	• Запитання; • Обговорення навчального матеріалу

				● Пошук відповідей на питання		
Розділ 3. Соціологічний аналіз етнічного в соціальному та соціального в етнічному						
Тема 6. Міжетнічні відносини як предмет етносоціологіч ного аналізу	Інформаційна (тематична)	Ознайомлення або повторення термінології, необхідної для роботи з темою	● Презентація; ● Тексти ЗМІ; ● відеоконфе- ренція	● Питання для самоперевірки; ● Робота в малих групах; ● Пошук відповідей на питання	● Запитання; ● Обговорення навчального матеріалу	
Тема 7 Етнополітичні проблеми сучасності	Інформаційна (тематична)	Ознайомлення або повторення термінології, необхідної для роботи з темою	● Презентація; ● Тексти; ● відеоконфе- ренція	● Питання для самоперевірки; ● Робота в малих групах; ● Робота з законодавчими документами; ● Пошук відповідей на питання	● Запитання; ● Обговорення навчального матеріалу	
Тема 8. Методи етносоціологіч них досліджень	Інформаційна (тематична)	Ознайомлення або повторення термінології, необхідної для роботи з темою	● Презентація; ● Тексти ЗМІ; ● відеоконфе- ренція	● Питання для самоперевірки; ● Робота в малих групах; ● Пошук відповідей на питання	● Запитання; ● Обговорення навчального матеріалу	
Тема 9. Етнонаціональ ні процеси в сучасній Україні: стан та перспективи розвитку	Інформаційна (тематична)	Ознайомлення або повторення термінології, необхідної для роботи з темою	● Презентація; ● Тексти ЗМІ; ● відеоконфе- ренція	● Питання для самоперевірки; ● Робота в малих групах; ● Пошук відповідей на питання	● Запитання; ● Обговорення навчального матеріалу	
Семінари						
	Вид навчальної діяльності	Попередня підготовка	Виконання практичного завдання	Оцінювання	Рефлексія	Зворотній зв'язок
Розділ 1. Теоретико-методологічні засади етносоціології						
Тема 1. Специфіка етносоціології як наукової та навчальної дисципліни	Робота в малих групах в аудиторії Онлайн- діяльність	Підготовка завдань до семінару, Опрацювання лекційного матеріалу	Завдання, що виконуються під час семінарських занять	Усна відповідь	Розроблення нотаток до лекцій	● Групові консультації; ● коментарі під час заняття від викладача
Тема 2. Теорії етносу та нації	Робота в малих групах в аудиторії Онлайн- діяльність	Підготовка завдань до семінару, Опрацювання лекційного матеріалу	Завдання, що виконуються під час семінарських занять	Усна відповідь	● Діалог, групове обговорення; ● короткі усні відповіді на питання	● Групові консультації; ● коментарі під час заняття від викладача
Розділ 2. Етнічність, етнічна група, поліетнічне суспільство: сутність та проблеми дослідження						
Тема 3. Феномен етнічності: його природа та прояви	Робота в малих групах в аудиторії Онлайн- діяльність	Підготовка завдань до семінару, Опрацювання лекційного	Завдання, що виконуються під час семінарських занять	Усна відповідь	● Діалог, групове обговорення; ● короткі усні відповіді	● Групові консультації; ● коментарі під час заняття від викладача

		матеріалу			на питання	
Тема 4. Процес формування етнічної групи як соціальної спільноти	Робота в малих групах в аудиторії Онлайн-діяльність	Підготовка завдань до семінару, Опрацювання лекційного матеріалу	Завдання, що виконуються під час семінарських занять	Усна відповідь	Розроблення нотаток до лекцій	● Групові консультації; ● коментарі під час заняття від викладача
Тема 5. Інтегративні та дезінтегративні процеси у поліетнічному суспільстві	Робота в малих групах в аудиторії Онлайн-діяльність	Підготовка завдань до семінару, Опрацювання лекційного матеріалу	Завдання, що виконуються під час семінарських занять	Усна відповідь	● Діалог, групове обговорення; ● короткі усні відповіді на питання	● Групові консультації; ● коментарі під час заняття від викладача
Розділ 3. Соціологічний аналіз етнічного в соціальному та соціального в етнічному						
Тема 6. Чинники, що обумовлюють стан міжетнічних відносин	Робота в малих групах в аудиторії Онлайн-діяльність	Підготовка завдань до семінару, Опрацювання лекційного матеріалу	Завдання, що виконуються під час семінарських занять	Усна відповідь	● Діалог, групове обговорення; ● короткі усні відповіді на питання	● Групові консультації; ● коментарі під час заняття від викладача
Тема 7. Етнополітика у сучасних поліетнічних країнах	Робота в малих групах в аудиторії Онлайн-діяльність	Підготовка завдань до семінару, Опрацювання лекційного матеріалу	Завдання, що виконуються під час семінарських занять	Усна відповідь	● Діалог, групове обговорення; ● короткі усні відповіді на питання	● Групові консультації; ● коментарі під час заняття від викладача
Тема 8. Методи етносоціологічних досліджень: аналіз можливостей застосування	Робота в малих групах в аудиторії Онлайн-діяльність	Підготовка завдань до семінару, Опрацювання лекційного матеріалу	Завдання, що виконуються під час семінарських занять	Усна відповідь	Розроблення нотаток до лекцій	● Групові консультації; ● коментарі під час заняття від викладача
Тема 9. Етнологічні процеси в сучасній Україні	Робота в малих групах в аудиторії Онлайн-діяльність	Підготовка завдань до семінару, Опрацювання лекційного матеріалу	Завдання, що виконуються під час семінарських занять	Усна відповідь	● Діалог, групове обговорення; ● короткі усні відповіді на питання	● Групові консультації; ● коментарі під час заняття від викладача

6. Індивідуальні завдання

Реферативна робота

7. Методи навчання

Лекції, пояснення, бесіди, дискусії, діалог, групове обговорення; короткі усні відповіді на питання, групові консультації; коментарі під час заняття від викладача, робота з навчальною та науковою літературою.

8. Методи контролю

Самоконтроль здійснюється студентами під час опрацювання теоретичного та практичного матеріалу лекцій та семінарів.

Поточний контроль:

- оцінка роботи в рамках практичних занять (максимальна кількість балів - 15);
- написання контрольних та реферативних робіт.

Методичні вказівки до виконання контрольних та реферативних робіт

Контрольна робота у форматі есе на тему «Біографія етнічності» - творче завдання, яке має на меті розкрити особисту позицію автора щодо питання з обов'язковим використанням навичок застосування понятійно-категоріального апарату науки, ідей курсу. Це завдання готується поза аудиторією. Максимальна оцінка за підготовку есе – 15 балів.

Реферативна робота – це самостійна аналітична робота, підсумок аналізу результатів дослідження етнонаціональної проблематики у рамках розділу "Етнонаціональні процеси у сучасному світі". Об'єм реферату – 15-20 стор.. Текст роботи подається в електронному вигляді (Times New Roman 14 пт, 1,5 інт). Максимальна оцінка навчально-дослідного завдання – 30 балів.

Методичні вказівки до виконання самостійних реферативних робіт з курсу «Етносоціологія»

Виконання студентами цієї роботи ставить за мету оволодіння навичками аналізу соціологічної інформації. Робота повинна включати такі розділи:

I. Короткий вступ, де: обґрунтовується актуальність досліджуваної проблеми; уточнюються основні поняття, що використовуються; формулюються цілі та завдання дослідження; висуваються попередні гіпотези.

Вимоги до формулювання гіпотез:

- гіпотези не можуть виглядати як констатація загальновідомих фактів ;
- вони мають бути пов'язані перш за все з уявленнями щодо механізму формування процесу, що досліджується, ролі тих чи інших чинників цього процесу;
- гіпотези мають носити розгорнутий характер, тобто необхідно аргументувати, чому можна очікувати, що той чи інший фактор, який ви виокремили як найбільш значущий, відіграє саме таку роль.

II. Основний розділ містить аналіз теоретичної та емпіричної інформації, присвяченої обраній проблемі, з авторськими коментарями.

Уся логіка аналізу має бути спрямована на те, щоб у кінцевому підсумку одержати загальне уявлення щодо стану досліджуваних проблем.

III Висновки дослідження – в цьому розділі узагальнюються результати дослідження відповідно до завдань роботи.

Робота повинна продемонструвати: оволодіння категоріальним апаратом етносоціології; навички опрацювання емпіричних даних; навички аналізу та інтерпретації результатів соціологічних досліджень; вміння грамотно оформляти таблиці, рисунки, сформулювати основні висновки дослідження.

Підсумковий семестровий контроль – письмова залікова робота.

9. Схема нарахування балів

Розділ 1	Розділ 2		Розділ 3		Разом протягом семестру	Залікова робота	Сума
Робота на семінарах	Робота на семінарах	Контрольна робота «Біографія моєї етнічності»	Робота на семінарах	Реферативна робота за матеріалами етносоціологі чного дослідження			
5	5	15	5	30	60	40	100

До заліку допускаються всі студенти.

Критерії оцінювання навчальних досягнень

- Виступи на семінарі (максимальна кількість балів за виступ – 3 бали. Максимальна кількість виступів, що можуть бути оціненими протягом семестру – 5 виступів. Критерії оцінювання виступу: знання матеріалу теми (поняття, концепції, приклади), грамотність, самостійність, аргументованість;
- написання контрольної роботи у форматі есе. Максимальна оцінка за підготовку есе – 15 балів. Критерії оцінювання есе: відповідність завданню, адекватність використання понять та ідей теми, аргументованість, оригінальність, змістовна повнота, логічність викладених положень та висновків);
- підготовка реферативної роботи з етносоціологічної проблематики (за результатами етносоціологічного дослідження). Критерії оцінювання: відповідність завданню, адекватне використання концептів та положень курсу, грамотність, логічність, структурованість викладу, самостійність та оригінальність, повнота отриманих висновків та їх відповідність меті та завданням дослідження;
- залікова робота, що складається з тестового завдання та 2 відкритих питань (максимальна оцінка – 40 балів).

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру	Оцінка для дворівневої шкали оцінювання
50 – 100	зараховано
0-49	не зараховано

10. Рекомендована література

Основна література

- 1.Андерсон Б. Уявлені спільноти: Міркування щодо походження й поширення націоналізму / пер. з англ. Київ : Критика, 2001. 286 с.
- 2.Арбеніна В. Л. Етносоціологія : Навчальний посібник. Частина I. Теоретико-методологічні дослідження етнонаціональних феноменів. Харків : Видавничий центр ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2004. 194 с.
- 3.Арбеніна В. Л. Етносоціологія : навчальний посібник. Видання друге, доповнене і перероблене. Харків : Видавничий центр ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2007. 316 с.
4. Божичевич Г. Розбудова діалогу. Вибрані приклади роботи з примирення в Хорватії. Київ : Дух і Літера, 2020. 128 с.

5. Гелнер Е. Нації та націоналізм; Націоналізм / пер. з англ. Київ :Таксон, 2003. 300 с.
6. Глобалізація і культурна ідентичність: український вимір : монографія / О. Білий, О. Гомілко, С. Лозниця та ін. Київ :Наукова думка, 2018. 279 с.
7. Етнологія: навчальний посібник / В.В. Утвенко. Київ : Видавничий дім "Персонал", 2017. 244с.
8. Євтух В. Б., Трощинський В. П., Аза Л. Міжетнічна інтеграція: постановка проблеми в українському контексті : навч. посіб. Київ :ВПУ „Київський ун-т”, 2003. - 79с.
9. Євтух В. Б., Трощинський В. П., Галушко К. Ю., Чернова К. О. Етнонаціональна структура українського суспільства. Київ :Наукова думка, 2004. 342 с.
10. Євтух В. Б., Трощинський В. П., Галушко К. Ю. Етносоціологія: терміни та поняття : навчальний посібник. Київ :Фенікс, 2003. 280 с.
11. Касьянов Г. Теорії нації та націоналізму: монографія. Київ :Либідь, 1999. 352 с.
12. Кононов І. Ф. Етнос. Цінності. Комунікація. (Донбас в етнокультурних координатах України). Луганськ : Альма-матер, 2000. 494 с.
13. Котигоренко В. Етнічні протиріччя і конфлікти в сучасній Україні: політологічний концепт. Київ : Світогляд, 2004. 722 с.
14. Майборода О.М. Етнічність у міжнародній системі. Київ : ППІЕНД ім. І.Ф. Кураса НАН України, 2017. 448 с.
15. Мовна політика та мовна ситуація в Україні: Аналіз і рекомендації / за ред. Юліане Бестерс-Дільгер. Київ : Вид. дім Київ-Могілян. акад., 2008. 263 с.
16. Нагорна Л. Національна ідентичність в Україні. Київ : ПІЕНД, 2002. 272 с.
17. Націоналізм : антологія / упоряд. О. Проценко, В. Лісовий. Київ : Смолоскип, 2000. 869 с.
18. Національна ідентичність : хрестоматія / упор. Воропай Т. С. Харків : Крок, 2002. 315с.
19. Почути травму. Розмови з провідними спеціалістами з теорії та лікування катастрофічних досвідів. Київ : Дуїх і літера, 2017. 496 с.
20. Рудницька Т. М. Етнічні спільноти України: тенденції соціальних змін. Київ : Інститут соціології НАН України, 1998. 176 с.
21. Середа В. В. Етносоціологія : навчальний посібник. Львів : Вид. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2007. 160 с. URL: www.franko.lviv.ua/faculty/webhistory/soc/stuff.html
22. Сміт Е. Націоналізм: теорія, ідеологія, історія / пер. з англ. Київ : К.І.С., 2004. 170 с.
23. Сміт Е. Національна ідентичність / пер. з англ. Київ : Основа, 1994. 224 с.
24. Сприяння поширенню толерантності у поліетнічному суспільстві. Київ : Фонд «Європа ХХІ», 2002. 312 с.
25. Стегній О., Чурилов М. Регіоналізм в Україні як об'єкт соціологічного дослідження. Київ : Социс, 1998. 188 с.
26. Шваліна Йоганнес. Мовчання говорить. Теперішнє залишається, тільки час минає. Зміцнювати мир, осмислюючи минуле. Київ : Дух і літера, 2016. 304 с.

Допоміжна література

1. Вишняк О. Дослідження історичної свідомості та національної пам'яті в українській соціології, підсумки та пріоритети. URL: www.memory.gov.ua/ua/publication/content/1907.html.
2. Вишняк О. Історичні регіони України: критерії типологізації, соціокультурні відмінності та політична свідомість. *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*. 2015. № 2. С. 24-38.
3. Євтух В. Етносоціологія: об'єктно-предметне поле і перспективи досліджень. *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*. 2007. № 2. С. 5-16.
4. Євтух В. Національні меншини між державною політикою та самовизначенням. *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*. 1998. №1-2. С. 93-104.
5. Євтух В. Поліетнічність як конструкт *modus vivendi*. *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*. 2014. №4. С. 133-156.

6. Євтух В. Проблеми етнонаціонального розвитку: український і світовий контекст. Київ : Стилос, 2001. 206 с.
7. Злобіна О., Резнік О. Громадянський простір України: ступінь ідентифікації та фактори консолідації. *Соціологія: Теорія, методи, маркетинг*. 2006. № 2. С. 177-194.
8. Злобіна О. Ідентичність у координатах нестабільності. *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*. 2013. № 2. С. 213-216.
9. Котигоренко В. Національно-громадянські цінності: регіональний вимір у загальноукраїнському контексті. *Український соціум*. 2021. 4(79). С. 111-153
10. Куць О. М., Заболоцький В. В. Мовна політика в Україні: аналіз та впровадження : монографія. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2007. 300 с.
11. Ляпіна Л. До проблеми типологізації концепції мультикультуралізму. *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*. 2015. №1. С. 69-82.
12. Національна інтеграція в полікультурному суспільстві: історичний досвід 1991-2000 років Збірник. / відп. ред. І. Курас, О. Майборода. Київ : Ін-т політичних і етнонаціональних досліджень НАНУ, 2002. 374 с.
13. Основні засади та шляхи формування спільної ідентичності громадян України (Інформаційно-аналітичні матеріали Центру Разумкова). *Національна безпека та оборона*. 2017. № 1-2 (169-170). С. 2–61.
14. “Портрети регіонів”: підсумки, зведені дані, порівняльний аналіз між областями. Соціологічна група “Рейтинг”. 2018. URL: https://ratinggroup.ua/research/ukraine/portrety_regionov_itogi_svodnye_dannye_sravnitelnyy_analiz_mezhdu_oblastyami.html
15. Шпорлюк Р. Імперія та нації: з історичного досвіду України, Росії, Польщі та Білорусі. Київ : Дух і Літера, 2000. 354 с.

11. Посилання на інформаційні ресурси в Інтернеті, відео-лекції, інше методичне забезпечення

- <http://www.i-soc.ua> – сайт Інституту соціології НАН України
- <http://www.idss.org.ua> – сайт Інституту демографії і соціальних досліджень НАН України
- <http://history.org.ua/uk> - сайт Інституту історії України НАН України

Забезпечення викладання навчальної дисципліни для дистанційної форми навчання

(Особливості навчання за денною формою в умовах подовження дії обставин непоборної сили, зокрема воєнного стану в Україні)

В умовах воєнного стану освітній процес в університеті здійснюється за дистанційною формою навчання, а саме:

- дистанційно (за затвердженим розкладом занять) на платформі Google Meet проводяться всі лекційні заняття;
- дистанційно на платформі проводяться практичні (семінарські), індивідуальні заняття та консультації, контроль самостійної роботи;

Складання підсумкового семестрового контролю: в разі подовження воєнного стану з заборотою відвідування ЗВО здобувачам надається можливість скласти залік (екзамен) дистанційно на платформі Google Classroom в дистанційному курсі «Етносоціологія».